

Te ako ngātahi

Learning together

Ko koe, tō tamaiti, me tō whare akoranga kōhungahunga

You, your child, and your early learning service

Ka kīmata te ako a tō tamaiti i tana rā whānau. Ka ako ia i te kāinga, me te whānau, i tō hāpori, ā, i te ratonga ako kōhungahunga hoki. E tohu ana tēnei mātārere i ētahi ara e taea ai e koe te whai i ngā mahi a tō tamaiti me te ako ngātahi.

I te kāinga me te ratonga ako kōhungahunga hoki, ka taea e tō tamaiti te ako pūkenga e pai ai te noho tahi me ētahi atu, te noho harikoa i tōna oranga, te mahi auaha, me te angitu o ngā mahi ako, ināianei, ā, i te kura hoki.

Ko ngā mātua ngā kaiako tuatahi o ngā tamariki. He nui ngā tikanga āwhina i tō tamaiti ki te ako. Ko tētahi o ngā mahi hiranga māhau ko te kōrero ki tō tamaiti. Koinei te tīmatanga pai katoa mō te roanga o te ao ako mōna. He pai tonu kia kōrero koe ki tō tamaiti i roto i te reo o te kāinga, arā, te whakamahi i ngā kupu e hāneanea ana ki a koe.

Mātua rā, ka ako ngā tamariki kōhungahunga mā te tākarō me ngā mahi o ia rā. I te wā ka tākarō tahi koe mē tō tamaiti me te whakauru i a rātou ki ngā mahi o ia rā, e āwhina ana koe i a rātou ki te ako.

Ngā ratonga ako kōhungahunga i Aotearoa

He nui ngā āheitanga ki te tākaro me te whai wāhi atu ki ngā mahi o ia rā mā ngā tamariki i ngā ratonga ako kōhungahunga i Aotearoa, pēnei i te tunu me te ngaki.

Mā ngā kaiako i tō ratonga ako kōhungahunga e āwhina i tō tamaiti ki te ako, mā te akiaki i a ia, ki te tākaro ki ngā mea pēnei i te peita, te uku, te parāoa poke, poro kapiti, te wai me te kirikiri. He wā anō ka pōrohe! Ka uru te kaiako ki ngā mahi tākaro a tō tamaiti, ka kōrero ki a ia, me te āwhina ki te whai pūkenga me ngā mātauranga hou.

I tō ratonga ako kōhungahunga, ka āwhina ngā kaiako i tō tamaiti kia hāneanea te noho, mā te tūhono atu ki te reo (ngā reo rānei) me te ahurea o tō kāinga. Ka rāhiritia tō āwhinatanga kia whai mōhiotanga mō ēnei mahi.

Ka whakapau kaha ngā kaiako ki te hanga i tētahi ara whanaunga ki a koe, ā, me te whakatūturu i te ekenga ki ō wawata, o te tukunga wheako me ngā mahi a te kaiwhakarato.

Te kōwhiri i tētahi ratonga mā tō tamaiti

I Aotearoa, ka taea e koe te kōwhiri mai i ngā momo ratonga ako maha. Me eke i ngā ratonga katoa ngā paerewa a te kāwanatanga. He wā anō pea ka tatari koe kia wātea mai he tūranga mā tō tamaiti.

Mō ngā tamariki pakeke ake i te 3 tau, he kore utu ngā hāora 20 ia wiki mō te haere ki ngā ratonga ako kōhungahunga. Ka taea pea e ētahi whānau te tono āwhina mai i a Te Hiranga Tangata hei utu i ngā ratonga ako.

I ngā ratonga ako kōhungahunga katoa o Aotearoa, ko te marau ako kōhungahunga o Te Whāriki te kaupapa o ngā mahi ako. He marau kākanorua a Te Whāriki, i raro i ngā mātāpono o Te Tiriti o Waitangi.

Mā tō ratonga ako kōhungahunga e whakamōhio i a koe mō te ako a tō tamaiti. Hei tauira, ka tohaina e ngā kaiako ngā pikitia, ngā kēmu, ngā hanganga me ngā whakaari a tō tamaiti ki a koe mā te ripene, te whakaahua, me ngā whakamahikitanga o te ako.

Kinikātene

Kua whakangungu, kua rēhitatia ngā kaiako katoa. Ka wātea ki ngā tamariki katoa mai i te 2 tau ki te tau kura, i ngā haora kura.

Kōhangā reo

I te kōhangā reo, ko te reo Māori te reo ako me te reo kōrero o ngā kaiako me te whānau. He wāhi nui tō te whānau i roto i ngā whakahaeretanga o te kōhangā reo.

Ngā ratonga tiaki me te mātauranga

Kei tua o te 50% ngā kaimahi i whakangungua, rēhitatia rānei. Ka wātea ēnei ratonga mai i te whānautanga mai ki te tau kura, mō te rā katoa, mō te wāhanga o te rā rānei.

Ratonga ako kōhungahunga i Aotearoa

Pokapūtākaro

Mā ngā tamariki whānau hou ki te tau kura ngā Pokapūtākaro. E ārahitia ana e ngā mātua me ngā whānau. Ka tuku hoki ngā Pokapūtākaro i ngā akoranga mātua me me te ako kōhungahunga.

Te ako me te tiaki mai i te kāinga

Ka taea ēnei ratonga i te kāinga o te tamaiti, o te kaitiaki rānei. E tautokona ana te kaitiaki e tētahi kaiako kōhungahunga whai tohu.

Rōpūtākaro

Ko te nuingā o ngā rōpūtākaro, i whakaritea e te hāpori, ā, ka eke pea ngā wāhanga ki te toru hāora. Ko te tikanga ka noho ngā mātua i te taha o ngā tamariki.

Te ako he aha ngā kare-ā-roto

He nui te wā e taikaha ana ngā kare-ā-roto o ngā tamariki – he wā anō ka koa, ka hīkaka, ka āmaimai, ka riri, ka matakū rānei. Mā ngā kaiako o ngā ratonga ako e āwhina i tō tamaiti kia mārama ia ki ōna kare-ā-roto, ki te kōrero ki a rātou mō aua mea, me te pai o te whakaputa i aua mea. He pūkenga ēnei e āwhina i tō tamaiti kia harikoa ia, kia whai hua ai tōna oranga.

Ka taea hoki i te kāinga:

- » Ka taea e koe te tautoko i tō tamaiti kia mārama ia ki ōna kare-ā-roto mā te āwhina i a ia ki te rapu i ngā kupu hei tohu i aua kare-ā-roto i te reo o tō kāinga, i te reo Ingarihi rānei (hei tauira, “Akene pea e hīkaka ana koe i tēnei wā”).
- » Ina pāmamae ana tō tamaiti, rapua ngā mea hei āwhina ki te whakamārie i a ia. Hei tauira, ka taea e koe te whakatangi waiata mārie, te waiata, te puha mirumiru ngātahi, te kari i te māra, te kōrero pūrākau rānei.
- » Āwhinatia tō tamaiti ki te rapu i ngā ara hei whakatau i ōna kare-ā-roto pēnei i te riri, te āmaimai, te māharahara rānei (hei tauira, mā te kapo hā, mā te kori, pēnei i te peke, te oma rānei).

Te ako ki te whakawhanaunga

Mai i te whānautanga, me rongo ngā tamariki katoa i te haumarutanga me te aroha. Me mātua mōhio rātou e atawhai ana, e urupare ana hoki ngā pākeke o tō rātou ao ki ū rātou whāinga me ū rātou hiahia.

I tētahi ratonga ako kōhungahunga, ka ako tō tamaiti ki te whakapono, ki te urupare hoki ki ētahi atu pākeke atawhai. Ka ako hoki ki te whakawhanaunga ki ētahi atu tamariki – te tākaro ngātahi, te tohatoha, kia whai whakaaro hoki.

Ka taea hoki i te kāinga:

- » Āwhinatia tō tamaiti ki te tauutu, te tohatoha, me te whakahaohoa ki ētahi atu tamariki. Hei tauira, me kī koe, “Kia pau te rua mineti i runga i te tārere, me tuku he wāhangā ki a Theo?”, “Kia tapahia te āporo kia ono ngā wāhangā, ā, ka hoatu e toru mā Hana,” rānei.
- » Āwhinatia a ia ki te ako i ētahi ara whakatau nawe, raru rānei (hei tauira, mā te aro ki ngā kare-ā-roto a ētahi atu, me te whakaaro ake me pēhea e āwhinatia ai).
- » Mea atu e whakahī ana koe i ngā wā ka tauutu, ka tohatoha, ka whakatau rānei i tētahi nawe pāpori.

Te kōrero, pānui, me te tuhituhi – kia pārekareka!

Ko te reo te ihopū o ngā mahi ako a tō tamaiti.

I tō rātonga ako kōhungahunga, ko ngā mahi pēnei i te kōrero, te waiata, te tākaro, whakarongo pūrākau me te tā, ka āwhina i tō tamaiti ki te whakatipu pūkenga mō te ako ki te pānui me te tuhituhi.

Ka kōrero ngā kaiako ki tō tamaiti me te akiaki i a ia, kia kōrero mō āna mahi. Ka ngātahi te pānui pūrākau, te waiata rotarota, te tākaro kēmu kupu, kēmu huarite rānei.

Ka taea hoki i te kāinga:

- » Me whakawhiti kōrero ki tō pēpī, kōhungahunga rānei. Aro atu ki āna mahi, tātangi, kupu, ā, ki tāna e tiro ana, kātahi ka urupare atu.
- » Kia taea e tō pēpī te pupuri mea, hoatu he pukapuka i hangaia ki te papanga, te pepa mārō rānei hei tākarotanga. Kua e māharahara ki te raua te pukapuka ki te waha – he akoranga hoki tērā. Kōrero ki a ia mō ngā pikitia o te pukapuka – he wawe te ako a te kōhungahunga i te āhua o ngā pikitia o ngā mea e waia ana.
- » Kōrero ki tō tamaiti mo ōna aronga. Kia tīmata tana kōrero kupu, tukuna te kōrero kia rere.
- » Kōrero, ā, waiata tahi me tō tamaiti ki te reo o tō kāinga, ā, whakamahia ngā kupu e hāneanea ana ki a kōrua. Kōrero mō ngā mahi o ia rā, ā, ākina ia kia whakamāramatia he aha aua mahi.
- » Tirohia ngātahitia ngā pukapuka pikitia, ā, me pānui ki tō tamaiti, kia pārekareka tonu. Tērā pea ka tirohia ngā pukapuka mō te ruarua mineti e ngā tamariki nohinohi, ā, e pai ana tērā. Kei te ako tonu ia i te tikanga mahi o ngā pukapuka.
- » Me waiata, me kōrero i ngā pūrākau o tō ahurea. Tīkina ētahi karetao, taonga ngohengohe pea hei rauemi āwhina.
- » Haere ki te whare pukapuka, ā, tukuna tō tamaiti ki te kōwhiri pukapuka hei whakahoki māna ki te kāinga. He kore utu hoki te mino pukapuka tamariki. Tērā pea he wā kōrero pukapuka Kore utu kei tō whare pukapuka.
- » Ākina tō tamaiti ki te tā me te hanga tohu – hei tauira, mā te penerākau, penehinu, peita, tioka rānei. Kāore he aha mēnā kāore i rite te āhua o te pikitia ki tētahi mea e mōhio ana koe.
- » I te taha o tō tamaiti, kimihia ngā pū me ngā kupu kei tō whare, i ngā wā hoki e hāereere ana koe. Hei tauira, ka taea pea te kimi haere i te pū tuatahi o te ingoa o tō tamaiti.

Pāngarau, pūtaiao, me te hangarau – kia pārekareka!

Ka ako ngā tamariki i te pāngarau, pūtaiao me te hangarau mā te toro i tō rātou ao, mā te kōrero i ngā mea i kite rātou, ā, me te rapu i te tikanga mahi o ngā āhuatanga.

He nui ngā ngohe a tō ratonga ako kōhungahunga hei āwhina i tō tamaiti ki te ako i te pāngarau, te pūtaiao me te hangarau. Ka ako ia ki te mahira i tōna ao mā te tiro ki ngā tipu, kararehe rānei, tākaro me ngā mea pēnei i te kirikiri me te wai, me te whakaaro he aha te tikanga mahi o ngā mīhini.

Ka ako ngā tamariki i ngā ariā pāngarau mā te tatau, te ine, me te wāwāhi, ā, tae atu ki te tā me te tākaro. Hei tauira, tērā pea ka kōrero ngā kaiako ki ngā tamariki i te wā e tākaro ana, me te whakamahi i ngā kupu pēnei i a “runga”, “raro”, “roto”, “muri”, “waho” rānei.

Ka taea hoki i te kāinga:

- » Ākina tō tamaiti kia mahira kia pākiki hoki.
- » Tākarotia ngā kēmu tatau me tō tamaiti. Tatauria ngā arapiki i a kōrua e piki ana, e heke ana. Tatauria rānei ngā pereti i a kōrua e hora ana i te tēpu.
- » I a kōrua ko tō tamaiti i te kāinga, i waho rānei, kōrero ki a ia mō te pānga, te tirohanga, te tangi, te reka, te kakara o ngā mea.
- » Hangaia ētahi mea mai i ngā rauemi rerekē. Hangaia he pourewa, he pā rānei mai i ētahi poraka rākau, kēne mai i tō kītini, mai i ētahi pouaka rānei.
- » Āwhinatia tō tamaiti ki te aro ki ngā nama, ngā āhua, ngā korahi me ngā tauira i roto i ngā mahi o ia rā. Tākarotia a “rapua te nama” i runga pouaka mēra, raihana pereti motukā rānei, i a kōrua e hīkoi ana. Tatauria rānei te maha o ngā motukā whero i te hokomaha.
- » Kōrero ki tō tamaiti mō ngā mea e aro ana ia i a koe a āwhina ana i a ia ki te tunu, horoi rīhi, kari i te māra, hanga pā kirikiri i tātahi, tākaro rānei me te wai.

Āta arahina tō tamaiti i tōna whakamahinga i ngā pūrere pēnei i te waea, te papahiko, rorohiko rānei, ā, ka rāhuitia te wā e noho ana ia ki mua o te mata rorohiko. Mō te oranga o te ako me te whanaketanga, he pai kē atu kia kauparetia atu te wā mata rorokiko mā ngā tamariki i raro i te rua tau te pakeke, ā, me te rāhui i te wā ki te kotahi hāora mā ngā tamariki pakeke ake i te rua tau – ko te itinga iho te painga iho!

Toi, puoro, kanikani, whakaari – kia pārekareka!

Ka taea e ngā tamariki te whakaputa i ō rātou kare-ā-roto me ū rātou ariā mā te toi, te puoro, te kanikani me te whakaari. He ara pai te waiata, te kanikani, te whakaari me te mahi toi hei āwhina i tō tamaiti ki te ako i reo me te ahurea o te kāinga.

E pūrena ana ngā ratonga ako kōhungahunga i ngā ariā me ngā rauemi hei hika i pohewatanga o tō tamaiti. Ko ngā rauemi pēnei i ngā kākahu whakapaipai, taonga puoro, peita, uku, parāoa pokepoke, rākau me ngā rauemi toipiripiri. Mā te kaiako e āwhina i a rātou ki te whakamahi haumaru i ngā rauemi pēnei i te kutikuti, te kani me te hama. Mā te kaiako ia e akiaki, e uru hoki ki ngā tākaro auaha, pohewa hoki a tō tamaiti.

Ka taea hoki i te kāinga:

- » Me tākaro, me kanikani, ā, hangaia he kēmu me tō tamaiti. Meatia māna e ārahi.
- » Ākina tō tamaiti ki te whakaaro pohewa – hei tauira, me kuhu kākahu rerekē, takahurihia ētahi rauemi hei waka moana, waka tuarangi, toa hoko, ā, me whakataruna hei heremana, kaipōkai tuarangi, kaihoko rānei. Whakauru atu koe ki ngā kēmu, ahakoa totolu tō waka, kainga rānei koe e te karakataira!
- » Me pārekareka te mahi me ngā rauemi toi rerekē, pēnei i te peita, te tioka, te penehinu, te uku, te parāoa pokepoke, te wūru me te harakeke. I te taha o tō tamaiti, hangaia he ngahere mā te peka, te oneone me te rau, tāia rānei te kirikiri mā te rākau i tātahi.
- » Whakaatu ki tō tamaiti e pārekareka ana koe ki āna mahi toi, mā te ui pātai me te whakairi hoki i tō kāinga.
- » Whakarongo ki ngā puoro, me waiata, ā, me haka ngātahi.
- » Hangaiā he taonga puoro, hei tauira, purua he kirikiri, he kōhatu rānei ki tēnei tini, ipu kirihou rānei. Rūrūtia i a koe e waiata ana, e kanikani ana.